

КАДАСТР МІНЕРАЛІВ ВОЛИНСЬКОГО ТА ІНГУЛЬСЬКОГО МЕГАБЛОКІВ УКРАЇНСЬКОГО ЩИТА (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

У межах розбудови проекту “Мінерали України: база даних” наводимо перелік мінеральних видів (згідно з класифікацією Г. Штрунца, остання версія від 31.12.2009 р. на сайті Webmineral.com), зафіксованих у надрах двох подібних за геолого-тектонічною будовою мегаблоків Українського щита (УЩ) — Волинського (ВМБ) й Інгульського (ІМБ). Для них, на відміну від Приазовського, Середньопридніпровського і Дністровсько-Бузького мегаблоків, мінералогічні зведення відсутні.

Волинський (Північно-Західний) та Інгульський (Кіровоградський) мегаблоки в структурі УЩ займають особливе положення. На сучасних схемах тектонічного районування щита обидва блоки виокремлено як райони переважного амфіболіт-гнейсового метаморфізму палеопротерозойських вулканічно-осадових утворень (тетерявської та інгуло-інгулецької серій відповідно), що залягають на архейському гранулітовому фундаменті. Обидва блоки на більшості території характеризуються подібністю вертикального розрізу земної кори, розвитком в їхніх межах найбільших на УЩ анорогенних плутонів — Коростенського і Корсунь-Новомиргородського, складених однотиповим набором магматичних порід анортозит-рапаківігранітної формації. В межах Волинського й Інгульського мегаблоків широкого розвитку набули автохтонні й алохтонні гранітоїди житомирського і кіровоградського комплексів та пов’язані з ними просторово протяжні тектонометасоматичні зони, численні пояси різновікових дайкових і жильних утворень (від кімберлітів до гранітних пегматитів).

Поряд з переліченими та іншими спільними рисами геологічної будови ВМБ має низку відмінностей: він займає крайове положення в структурі УЩ, лише в ньому масштабно проявилися ознаки протоплатформної тектономагматичної активізації (утворення клесівської серії та осницького комплексу) і мезопротерозойського рифтогенезу (вулканогенно-осадові утворення Білорівницької, Овруцької та Вільчанської синформних структур).

У тексті жирним шрифтом набрано мінерали, відомі в межах обох блоків, прямим — мінерали з території ВМБ, курсивом — мінерали з ІМБ. Цифри у дужках — сумарне число мінералів у таксонах, відповідно

для ВМБ і ІМБ. Зірочкою позначені мінерали, діагностика яких недостатньо обґрунтована.

Прості речовин. Мідь, золото, срібло, тетрааурикуприд, тонгксиніт, амальгама золота, цинк, індій, свинець, залізо, когеніт, тетрафероплатина, платина, арсен, бісмут, графіт, чаоїт, муасоніт, діамант, лонсделейт, кремній* (17:13).

Халькогеніди. Мальдоніт, маухерит, халькозин, дигеніт, бетехтиніт, борніт, вейсит, гесит, маккінстрійт, балканіт, паркерит, пентландит, кобальтпентландит, макінавіт, хараєлахіт, сфалерит, халькопірит, станін, тенантит, тетраедрит, вюртцит, гринокіт, кубаніт, галеніт, алтаїт, матильдит, богдановічит, кіновар, троїліт, піротин, смайтит, нікелін, мілерит, ковелін, брегит, грейгіт, кароліт, віоларит, антимоніт, бісмутиніт, жозейт, пілзеніт, хедлейт, пірит, інсизвайт, масловіт, кобальтин, герсдорфіт, марказит, фробергіт, фрудит, урванцевіт, арсенопірит, льолінгіт, сафлорит, молібденіт, молібденіт-3R, йордизит, мелоніт, меренськіт, мончейт, вітихеніт, емплектит, піраргірит, айкініт, густавіт, беріт, козаліт, галенобісмутит (53:47).

Галоїди. Галіт, сильвін, хлораргірит, селаїт, лавренсит, скакіт*, флюорит, гагариніт, молізит*, флюоцерит-(Се), рокюніт, кріоліт, ельпасоліт, геарксутит, пахноліт, томсеноліт, прозопіт, хіоліт, веберит (20:2).

Оксиди та гідроксиди. Лід, периклаз, вюстит, шпінель, герциніт, ганіт, магнетит, яковсит, магнезіохроміт, хроміт, ульвошпінель, хризоберил, корунд, гематит, гейкіліт, ільменіт, пірофаніт, маггеміт, нігерит, давідит-(La), перовськіт, лопарит-(Се), цирконоліт*, бетафіт, пірохлор, пльом-бопірохлор, уранпірохлор, мікроліт, уранмікроліт, армолколіт, псевдобрукіт, коесит, лешательєрит, опал, рутил, піролюзит, касітерит, ільменорутил, стрюверит, феротаніоліт, анатаз, брукіт, ферберит, іксіоліт, колумбіт-(Fe), колумбіт-(Mn), танталіт-(Fe), танталіт-(Mn), полікраз-(Y), евксиніт-(Y), самарськіт-(Y), ешиніт-(Y), бранерит, фергусоніт-(Се), баделейт, тажераніт, торіаніт, уранініт, гібсит, брусит, беміт, гетит, лепідокрокіт, скупіт, кларкейт, фурмар'єрит, кюрит, масюйт, ураносферит (60:56).

Карбонати. Кальцит, магнезит, сидерит, родохрозит, смітсоніт, доломіт, анкерит, арагоніт, церусит, шортит*, азурит, малахіт, бастнезит-(Се), паризит-(Се), синхізит-(Y), бісмутит*, андерсоніт (15:11).

Сульфати. Арканіт, ангідрит, барит, радіобарит, англезит, караколіт*, гіпс (6:4).

Хромати, молібдати, вольфрамати. Крокоїт, шесліт, штольцит (2:2).

Фосфати, арсенати, ванадати. Херлбатит*, трифіліт, ксенотим-(Y), монацит-(Се), амблігоніт, монтебразит, вагнерит, горсейксит, апатит-(СаF), апатит-(СаОН), апатит-(СаCl), ванадиніт, скородит, вівіаніт, черчит-(Y), рабдофаніт-(Се), нінгіоїт, чилдреніт, еосфорит, трегерит, отеніт, ураноцирцит, фосфураніліт, дюмонтит, парсонсит, сенж'єрит, карнотит, туюмуніт, метатуюмуніт (18:23).

Силікати. Фенакіт, вілеміт, тримерит*, форстерит, фаяліт, піроп, альмандин, спесартин, grosуляр, андрадит, шорломіт, уваровіт, циркон, торит, кофініт, торогуміт, хатоніт, евклаз, силіманіт, андалузит, кіаніт, топаз, ставроліт, норбергіт*, хондродит, гуміт*, титаніт, бритоліт-(Се), гадолініт-(Се), дюмортсьєрит, уранофан, уранофан-бета, болтвудит, казоліт, содіт, кальціоурсиліт, тортвейтит, ітріаліт-(Y), бертрандит, чевкініт-(Се), ільвайт, кліноцоїзит, епідот, аланіт-(Се), цоїзит, везувіан, берил, індіаліт, кордієрит, секанінайт, ельбайт, дравіт, шерл, піжоніт, діопсид, геденбергіт, авгіт, сподумен, омфацит, егірін, енстатит, феросиліт, каліокарфоліт, кумінгтоніт, грюнерит,

глаукофан, магнезіорибекіт, **рибекіт**, магнезіоарфведсоніт, арфведсоніт, *рихтерит*, *каліорихтерит*, магнезіокатофорит, катофорит, тараміт, вінчит, феровінчит, баруазит, феробаруазит, **тремоліт**, **актиноліт**, **фероактиноліт**, **магнезіогорнблендит**, **ферогорнблендит**, еденіт, фероеденіт, паргасит, **гастингсит**, *керсутит*, *холмквістит*, *антофіліт*, *сапфірін*, **воластоніт**, пектоліт, *егірін-авгіт*, **преніт**, **апофіліт-(KF)**, **апофіліт-(KOH)**, пірофіліт, **тальк**, селадоніт, **мусковіт**, *біотит*, цинвальдит, полілітійоніт*, **флогопіт**, *тетраферифлогопіт*, **аніт**, істоніт*, **сидерофіліт**, лепідоліт, **глауконіт**, стильпноомелан, **гідробіотит**, *іліт*, **монтморилоніт**, **бейделіт**, **нонtronіт**, *сапоніт*, **вермікуліт**, **клінохлор**, **шамозит**, **галуазит-7Å**, **каолініт**, **дикіт**, **галуазит-10Å**, **алофан**, **гізингерит**, **антигорит**, **лізардит**, **хризотил**, **амезит***, **палигорськіт**, сеполіт, нефелін, *пемаліт*, *лейцит*, бадінгтоніт, **мікроклін**, **ортоклаз**, гіалофан, **анортоклаз**, **альбіт**, **олігоклаз**, **анортит**, канкриніт, даналіт, **гельвін**, **гентгельвін**, **маріаліт**, **мейоніт**, натроліт, **ломонтит**, **кліноптилоліт-Na**, анальцим (129:108).

Органічні сполуки. **Бурштин**, керит, *уран-керит* (2:2).

Загалом на території ВМБ виявлено 321 мінеральний вид, на території ІМБ — 268. Спільними для обох блоків є 178 мінералів. Головною причиною розбіжностей у кількісному складі мінералів ВМБ і ІМБ, на нашу думку, є ступінь детальності вивчення як їхніх територій у цілому, так і розташованих в їх межах окремих родовищ, породних комплексів тощо. Так, за майже повної тотожності якісного складу первинної Th-U-мінералізації (торит, торіаніт, уранініт, кофініт, уранофан, болтвудит) вторинні мінерали Th і U детально вивчені лише у родовищах ІМБ. Тільки тут відшукано ванадати уранілу, невідомі в межах ВМБ, а також більшість рідкісних вторинних гідроксидів урану. Разом з тим у камерних пегматитах Волинського родовища значну кількість галоїдів (хлоридів, алюмофторидів) діагностовано тільки у складі включень у кварцах і топазах, які тут вивчено найретельніше. Ще зовсім недавно гентгельвін вважали ексклюзивним мінералом берилієносних метасоматитів Волині, а нині він і його сусід у групі, гельвін, знайдені і на території ІМБ. Однак як Кіровоградщина і досі залишається цариною уранових мінералів, так і Житомирщину можна вважати краєм мінералів берилію. За кількістю мінеральних видів радіоактивних елементів (Th+U) і *Be* співвідношення між ВМБ і ІМБ становить відповідно 16:35 і 10:5. Порівняно краще вивчені на території ВМБ також мінерали Nb і Ta, особливо їхні складні Y- і TR-вмісні оксиди, хоча провідними в обох блоках є представники груп колумбіт-танталіту, тапіоліту і стрюверит. У зв'язку з пошуками шляхетнометальної мінералізації, які здійснено практично одночасно на теренах обох блоків, їхня мінералогія збагатилася багатьма представниками з класів простих речовин і халькогенідів, за кількістю яких поки що лідирує ВМБ (70:60), головню завдяки знахідкам на Волині мінералів Pt і Pd, невідомих достеменно на Кіровоградщині. ВМБ випереджає ІМБ також за кількістю сульфідів Cu (22:12), Pb (9:4), Bi (15:9), Te (10:5) Ni (6:4), але поступається останньому за кількістю мінералів Ag (5:7) і As (4:7). Практично не розрізняються регіони за кількістю мінералів Au, Co, Mo, W, Sb, Cd, Hg (один-два мінеральні види), а також Zn (7:6), Li (6:7), Zr (3:3), Sn (3:3), хоча в межах кожного з блоків вони розподіляються за різними класами.

Суттєвішими, проте, сподіваємося, тимчасовими, розбіжностями у мінералогії ВМБ та ІМБ слід вважати наявність специфічних парагенезисів мінералів, що виникають в астроблемах (ІМБ) або у нефелінвмісних породах (ВМБ).

Ліквідація відмінностей по інших класах і групах мінералів, особливо породоутворювальних, — питання часу, оскільки розбіжностей у геологічній будові обох блоків набагато менше, ніж рис, що їх об'єднують.